

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 1 marca 2022 r.

Pozycja 11

POSTANOWIENIE z dnia 14 grudnia 2021 r. Sygn. akt SK 3/21

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Wojciech Sych – przewodniczący
Justyn Piskorski
Julia Przyłębska
Bartłomiej Sochański
Michał Warciński – sprawozdawca,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 grudnia 2021 r., skargi konstytucyjnej M.F. o zbadanie zgodności:

art. 386 § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.) w zakresie, w jakim przyjmuje, że „istotą sprawy jest tylko żądanie pozwu (wniosku w sprawie nieprocesowej)”, z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. M.F. (dalej: skarżący) wniósł 30 marca 2020 r. (data nadania) skargę konstytucyjną o stwierdzenie niezgodności art. 386 § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.; dalej: k.p.c.) w zakresie, w jakim przyjmuje, że „istotą sprawy jest tylko żądanie pozwu (wniosku w sprawie nieprocesowej)”, z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

1.1. Skarga konstytucyjna została złożona na tle następującego stanu faktycznego:

Postanowieniem z 19 października 2018 r. Sąd Rejonowy w T. (dalej: sąd rejonowy) ustanowił na nieruchomości skarżącego służebność drogi koniecznej na rzecz każdego właściciela sąsiadującej działki, która nie ma dostępu do drogi publicznej. Zasadził ponadto

od wnioskodawców – właścicieli działki sąsiadującej – wynagrodzenie na rzecz skarżącego. Od powyższego orzeczenia skarżący wniósł apelację.

Postanowieniem z 24 maja 2019 r. Sąd Okręgowy w T. (dalej: sąd okręgowy), na podstawie art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., uchylił postanowienie sądu rejonowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania temu sądowi. Sąd okręgowy, w uzasadnieniu powyższego rozstrzygnięcia, wyjaśnił, że sąd rejonowy nie rozważył wszystkich możliwych wariantów przebiegu drogi koniecznej i nie rozpoznał istoty sprawy. Na powyższe orzeczenie wnioskodawcy wnieśli zażalenie (art. 394¹ § 1¹ k.p.c.).

Postanowieniem z 17 października 2019 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie. W uzasadnieniu tego orzeczenia wskazano, że Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenie na postanowienie kasatoryjne wydane przez sąd drugiej instancji, ustala jedynie, czy wystąpiły wymienione w art. 386 § 4 k.p.c. podstawy procesowe do wydania przez ten sąd postanowienia o uchyleniu orzeczenia sądu pierwszej instancji. Sąd Najwyższy weryfikuje zatem, czy sąd drugiej instancji zasadnie stwierdził, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo że zachodzi konieczność przeprowadzenia przez sąd drugiej instancji postępowania dowodowego w całości. W wypadku rozpoznawanego zażalenia Sąd Najwyższy uznał, że istota sprawy została rozpoznana – sąd rejonowy ustalił wystąpienie przesłanek określonych w art. 145 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1740, ze zm.), określił przebieg drogi koniecznej w jednym z zaproponowanych wariantów oraz orzekł o wynagrodzeniu należnym za ustanowioną służebność. Sąd Najwyższy stwierdził, że skoro sąd okręgowy uznał, iż sąd rejonowy nie rozważył wszystkich możliwych wariantów przebiegu drogi koniecznej, to sam powinien zbadać tę kwestię, uzupełnić postępowanie dowodowe i wydać merytoryczne rozstrzygnięcie.

1.2. Skarżący wskazuje, że po uchyleniu postanowienia sądu okręgowego przez Sąd Najwyższy, sprawa trafiła do ponownego rozpoznania przez sąd okręgowy, a zatem nie jest ona prawomocnie zakończona.

Zdaniem skarżącego, zakwestionowany przepis narusza przysługujące mu prawo do rozpatrzenia sprawy przez właściwy sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji). Podkreśla on, że sąd okręgowy, rozpatrując sprawę merytorycznie na nowo, zastępuje sąd rejonowy, który będąc w tej sprawie, z ustrojowego punktu widzenia, sądem pierwszej instancji, jest sądem właściwym do jej merytorycznego rozpatrzenia na nowo. Skarżący zauważa, że jeżeli sprawa jest merytorycznie rozpoznawana przez sąd okręgowy, to postępowanie w niej ma charakter postępowania jednoinstancyjnego. Podkreśla, że sąd okręgowy jest sądem drugiej instancji, co oznacza, że od jego orzeczeń nie przysługują stronom środki odwoławcze. W konsekwencji – zdaniem skarżącego – zastosowanie przez Sąd Najwyższy art. 386 § 4 k.p.c. spowodowało naruszenie prawa „do środka odwoławczego od rozstrzygnięcia *meriti* (rozstrzygnięcia wniosku o ustanowienie służebności drogowej), jakie zostanie podjęte w tej sprawie (...)” (art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji).

2. Zarządzeniem sędziego Trybunału z 17 czerwca 2020 r. skarżący został wezwany do usunięcia braków formalnych.

Skarżący w piśmie z 3 lipca 2020 r. (data nadania) odniósł się do powyższego zarządzenia.

Postanowieniem z 19 sierpnia 2020 r. Trybunał Konstytucyjny odmówił nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej, stwierdzając, że skarżący nie wyczerpał drogi prawnej, o której stanowi w art. 77 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK). Według Trybunału, postanowienie Sądu Najwyższego z 17 października 2019 r.

nie zakończyło postępowania z wniosku o ustanowienie służebności drogowej, a zatem skarga konstytucyjna została wniesiona przedwcześnie.

Trybunał Konstytucyjny postanowieniem z 21 stycznia 2021 r. uwzględnił zażalenie i nadał dalszy bieg skardze konstytucyjnej. W uzasadnieniu wskazano, że rozpatrując wniesioną skargę, należy zbadać, czy poddana ocenie Trybunału Konstytucyjnego sprawa, zainicjowana przez skarżącego zażaleniem wniesionym na postanowienie sądu okręgowego, jest – w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji – odrębną od postępowania głównego sprawą, a w związku z tym, czy postanowienie Sądu Najwyższego, wydane po rozpoznaniu tego środka odwoławczego, jest dla niej orzeczeniem, o którym mowa w art. 79 ust. 1 Konstytucji i w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK. Wskazano jednocześnie, że zagadnienie to wykracza poza zakres wstępnego rozpoznania analizowanej skargi konstytucyjnej.

3. W piśmie z 26 lutego 2021 r. Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował, że nie zgłasza udziału w postępowaniu.

4. Prokurator Generalny w piśmie z 27 października 2021 r. wniósł o umorzenie postępowania ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. W ocenie Prokuratora Generalnego, nawet gdyby uznać, tak jak wskazuje skarżący, że złożenie zażalenia na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. kreuje odrębną sprawę w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, to jednak nie zmienia to faktu, że skarga konstytucyjna nie dotyczy tej odrębnej sprawy, lecz sprawy głównej. Sprawa główna tymczasem nie została jeszcze prawomocnie zakończona. W konsekwencji skarga konstytucyjna – zdaniem Prokuratora Generalnego – została wniesiona przedwcześnie. Niezależnie od powyższego Prokurator Generalny wskazuje na oczywistą bezzasadność podniesionych w skardze zarzutów.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot i wzorce kontroli.

1.1. Przedmiotem kontroli w niniejszej sprawie uczyniono art. 386 § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.; dalej: k.p.c.) w zakresie, w jakim przyjmuje, że „istotą sprawy jest tylko żądanie pozwu (wniosku w sprawie nieprocesowej)”. Przepis ten, na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. stosuje się odpowiednio w postępowaniu nieprocesowym.

1.2. Skarżący jako wzorce kontroli wskazał art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

2. Ocena dopuszczalności merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej.

2.1. Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Trybunału, badanie dopuszczalności rozpoznania skargi nie kończy się w fazie rozpoznania wstępnego, lecz jest dokonywane przez cały czas jej rozpoznania (zob. postanowienia TK z: 21 października 2003 r., sygn. SK 41/02, OTK ZU nr 8/A/2003, poz. 89; 6 lipca 2004 r., sygn. SK 47/03, OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 74; 9 maja 2017 r., sygn. SK 18/16, OTK ZU A/2017, poz. 37 i cytowane tam orzecznictwo). Na każdym etapie postępowania niezbędna jest kontrola, czy nie zachodzi jedna z ujemnych przesłanek wydania wyroku, powodująca konieczność umorzenia postępo-

wania (zob. zamiast wielu, wyrok z 30 września 2014 r., sygn. SK 22/13, OTK ZU nr 8/A/2014, poz. 96 i powołane tam orzecznictwo).

2.2. Jednym z warunków merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej jest określenie przepisu, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł o konstytucyjnych wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego (art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

2.3. Sąd Najwyższy postanowieniem z 17 października 2019 r., wskazanym jako ostateczne rozstrzygnięcie, uchylił postanowienie kasatoryjne Sądu Okręgowego w T. Sprawa skarżącego – w dniu złożenia skargi konstytucyjnej – była ponownie rozpoznawana przez sąd okręgowy, a w konsekwencji nie została prawomocnie zakończona.

Zażalenie do Sądu Najwyższego, o którym stanowi art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest zwyczajnym środkiem zaskarżenia, o charakterze dewolutywnym i suspensywnym, który przysługuje w toku instancji. Zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c. stosuje się go odpowiednio do postanowień rozstrzygających istotę sprawy, wydanych w postępowaniu nieprocesowym. Postępowanie wszczęte zażaleniem wniesionym do Sądu Najwyższego jest zatem kontynuacją postępowania przed sądami powszechnymi, które nie zostało jeszcze prawomocnie zakończone (por. postanowienie SN z 23 maja 2013 r., sygn. akt I CZ 46/13, Lex nr 1353115). W postępowaniu zażaleniowym Sąd Najwyższy ustala, czy sąd drugiej instancji, rozpoznając apelację, zasadnie stwierdził, że zachodzą wskazane w art. 386 § 4 k.p.c. przesłanki procesowe wydania postanowienia kasatoryjnego. Kontrola ta ma jedynie charakter procesowy, a nie merytoryczny (por. postanowienie SN z 30 czerwca 2021 r., I CZ 38/21, Lex nr 3213567). Nie można zatem uznać, że sprawa zainicjowana przez skarżącego zażaleniem wniesionym na postanowienie sądu drugiej instancji, jest – na tle art. 45 ust. 1 Konstytucji – odrębną od postępowania głównego sprawą.

Sprawa, w związku z którą wniesiono skargę konstytucyjną, nie została tymczasem jeszcze prawomocnie zakończona. Należało zatem stwierdzić, że skarga konstytucyjna nie spełnia przesłanki ostatecznego orzeczenia, w którym rozstrzygnięto o wolnościach i prawach skarżącego (art. 79 ust. 1 Konstytucji), dlatego wydanie wyroku w sprawie było niedopuszczalne i postępowanie należało umorzyć (art. 59 ust. 1 u.o.t.p.TK.).

Mając powyższe na uwadze, Trybunał postanowił jak w sentencji.